

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра загальної психології та психодіагностики
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра практичної психології та психотерапії

Памятка
до проходження навчальної практики
здобувачів ОС «бакалавр»
зі спеціальності 053 «Психологія
за освітньо-професійними програмами
«Психологія» та «Практична психологія»

Рівне

Змістовий модуль №1.

Ознайомлення з роботою психологічної служби закладу освіти

1. Вивчити нормативні документи, які регламентують діяльність практичного психолога закладу освіти.

Форма звіту: Анотація нормативних документів. Зразки нормативних документів практичного психолога закладу освіти. Перелік вимог до оформлення психологічного кабінету

2. Ознайомитися з документацією, яку веде психолог закладу освіти.

3. Проаналізувати план роботи психологічної служби закладу освіти за такою структурою:

- тема, над якою працює заклад освіти;
- проблема, над якою працює психологічна служба (визначається психологом на основі проблемної теми закладу);
- мета служби (визначається на основі проблемної теми закладу в цілому і проблеми психологічної служби зокрема);
- завдання служби (поетапні кроки, які необхідно здійснити для реалізації наміченої мети);
- склад служби.

Основні розділи плану

1. Робота з учнями.
2. Робота з педагогічним колективом.
3. Робота з батьками.
4. Науково-методична, дослідно-пошукова робота
5. Організаційно-методична робота
6. Зв'язки з громадськістю.
7. Самоосвіта і підвищення кваліфікації
8. Додатки (схеми, графіки, таблиці і т.п.).

Форма звіту: Аналіз річного плану роботи психологічної служби школи.

Змістовий модуль №2.

Психологічний аналіз занять та виховних заходів

Завдання:

1. Здійснити психологічний аналіз уроку.
2. Здійснити психологічний аналіз позакласного виховного заходу.

Форма звіту: матеріали психологічного аналізу уроку (1 урок); матеріали психологічного аналізу позакласного виховного заходу (1 захід).

Змістовий модуль №3.

Психологічна діагностика

1. Скласти психологічну характеристику учня 5 класу на основі «Карти спостережень» Д.Стотта.

Форма звіту: психологічна характеристика здобувача освіти, складена на основі «Карти спостережень» Д.Стотта (1 особа).

Звітні матеріали навчальної психологічної практики:

- звіт про проходження навчальної психологічної практики;
- зразки нормативних документів практичного психолога закладу освіти;
- перелік вимог до оформлення психологічного кабінету;
- анотація річного плану роботи психолога;
- матеріали психологічного аналізу уроку (1 урок);
- матеріали психологічного аналізу виховного заходу (1 захід);
- психологічна характеристика здобувача освіти, складена на основі «Карти спостережень» Д.Стотта (1 особа);
- характеристика на студента-практиканта, підписана психологом та завірена підписом директора і печаткою закладу освіти.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Оцінювання здійснюється відповідно до шкали оцінювання РДГУ:

90 - 100 балів - відмінно (А);

80 - 89 балів – добре (В)

70 - 79 балів – добре (С);

60 - 69 балів – задовільно (D)

50-59 балів – задовільно (Е);

31-49 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FХ);

1-30 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ
ЗА РОБОТУ :**

Поточний контроль		Звіт про навчальну практику	Захист - звіту	Разом
Зм1	Зм2			
20	50	10	20	100

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аврамченко Н. В. Практична спрямованість здобувачів-психологів під час проходження практики: Метод. рек. — К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2007.
2. Документація психолога / Упорядник Т. Гончаренко. – К.: Ред. загально педагогічних газет, 2003. – 120 с.
3. Мостова К. К. Підготовка здобувачів до практичної діяльності: Метод. рек. для викладачів. — Львів, 2008.
4. Основи практичної психології: Підручник / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 2003. – 536 с.
5. Психопрофілактика / Упорядник Г. Гончаренко. – К.: Ред. загальнопедагогічних газет, 2003. – 112 с.

ПЛАН ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ УРОКУ¹**1. Психологічна мета уроку**

- місце та значення даного уроку в перспективному плані розвитку учнів, формулювання мети;
- яким чином в цільовій настанові уроку враховано загальну мету перспективного плану, психологічні завдання вивчення розділу та теми, характер нового матеріалу та попередні досягнення учнів;
- яким чином стиль проведення уроку, методичні прийоми, використовувані на уроці, засоби психолого-педагогічного впливу відповідають поставленій психологічній меті.

2. Стиль уроку

а) чи відповідають зміст та структура уроку принципам розвивального навчання:

- співвідношення навантаження на пам'ять та мислення учнів;
  - співвідношення відтворюючої та творчої діяльності учнів;
  - співвідношення засвоєння знань у готовому вигляді (зі слів вчителя, підручника тощо) та самостійного пошуку;
  - які елементи проблемно-евристичного навчання виконуються вчителем, які – учнями (хто ставить проблему, хто її формулює, хто пропонує способи її вирішення);
  - співвідношення контролю, аналізу та оцінки, здійснюваних вчителем, та взаємної критичної оцінки, самоконтролю і самоаналізу, здійснюваних учнями;
  - співвідношення позитивного спонування учнів до діяльності (коментарі, що викликають позитивні почуття у зв'язку з виконаною роботою, установки, що стимулюють зацікавленість учнів, їх вольові зусилля щодо подолання труднощів) та примусу (нагадування про оцінку, різкі зауваження, нотації);
  - педагогічний такт вчителя
  - соціально-психологічний клімат на уроці (вміння підтримати атмосферу радісного, щирого спілкування в класі, діловий контакт);
- б) особливості самоорганізації вчителя
- підготовка до уроку (ступінь оволодіння змістом та структурними компонентами уроку, ступінь усвідомлення психологічної мети та внутрішньої готовності до її здійснення);

---

¹ Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – М.: Просвещение: Учеб. лит., 1996. – 350 с.

- робочий настрій на початку уроку та в процесі його проведення (зібраність, налаштованість на тему та психологічну мету уроку, енергійність, наполегливість у досягненні поставленої мети, оптимістичний підхід до всього, що відбувається на уроці, педагогічна винахідливість).

3. Організація пізнавальної діяльності учнів

а) чи були створені умови для продуктивної роботи мислення та уяви учнів:

- як досягалась осмисленість, цілісність сприйняття учнями матеріалу, що вивчається;

- які використовувались установки та в якій формі (переконання, навіювання);

- як досягались зосередженість та стійкість уваги учнів;

- які використовувались форми роботи для актуалізації в пам'яті учнів раніше засвоєних знань, необхідних для розуміння нового матеріалу (індивідуальне опитування, співбесіда з класом, вправи для повторення)

б) організація діяльності мислення та уяви учнів в процесі формування нових знань та умінь:

- на якому рівні формувались знання учнів (конкретно-чуттєвих уявлень, понять, узагальнюючих образів, „відкриттів”, виведення формул тощо);

- які психологічні закономірності враховувались при формуванні уявлень, понять, узагальнюючих образів, понять, рівнів розуміння, створенні нових образів;

- якими прийомами стимулювалась активність, самостійність мислення учнів (система питань, створення проблемних ситуацій, проблемно-евристичні задачі, задачі з недостатніми та надлишковими даними, пошукова, дослідницька робота на уроці тощо);

- який рівень досягнутого розуміння нового матеріалу (описове розуміння, пояснювальне, узагальнююче, оціночне, проблемне);

- як вчитель керував формуванням переконань та ідеалів;

- які види творчих робіт використовувались на уроці та як вчитель керував творчою увагою учнів (пояснення цілей роботи, умов її виконання, навчання відбору та систематизації матеріалу, а також обробці результатів та оформленню роботи);

в) закріплення результатів роботи:

- формування навичок за допомогою вправ;

- попередження інтерференції та навчання переносу раніше засвоєних навичок у нові умови роботи.

4. Організованість учнів

а) аналіз рівня розумового розвитку, ставлення до учіння та особливостей самоорганізації окремих учнів (по можливості);

б) які групи учнів за рівнем навчованості виділяє вчитель та як він поєднує фронтальну форму роботи з груповими та індивідуальними формами учбових занять;

5. Врахування вікових особливостей учнів.

- як враховуються вікові особливості учнів на всіх етапах уроку: у визначенні мети та стилю уроку, в організації пізнавальної діяльності учнів, в реалізації диференційованого підходу до учнів.

Зразок оформлення психологічного аналізу уроку

Дата спостереження _____ Клас _____
Предмет _____ Тема _____
Вчитель _____

Аналіз спостережень

(короткий зміст спостережень

згідно плану психологічного аналізу уроку)

1. Психологічна мета уроку
2. Стиль уроку
3. Організація пізнавальної діяльності
4. Організованість учнів
5. Врахування вікових особливостей

ПЛАН ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ²

1. Формування мотивів та звичок

- а) Які мотиви поведінки формувалися?
- б) Як враховувалися специфічні умови формування відповідних мотивів (інтересів, намірів, ідеалів)?
- в) Як враховувалися загальні умови формування мотивів поведінки?
- г) Яку діяльність здійснювали учні, готуючись до виховного заходу?
- д) Які умови для формування звичок були створені в ході організації діяльності учнів?

2. Врахування вікових особливостей учнів

Аналізуючи проведене з учнями заняття, слід встановити:

- а) Чи сприяло воно розвиткові пізнавальних інтересів школярів?
- б) Чи мало характер суспільної спрямованості?
- в) Які позитивні звички виховувалися у школярів?
- г) На яких засадах будується виховна робота: має вона авторитарний характер або проводиться з врахуванням ініціативи та самостійності учнів?
- д) Чи ефективно використовувалися ігрові форми?

3. Врахування психологічних особливостей колективу

- а) Як при організації виховної роботи враховується рівень сформованості колективу: організаційна, психологічна єдність, спрямованість групової діяльності?
- б) Які заходи були вжиті для підвищення рівня організаційної, психологічної єдності, для розвитку колективної спрямованості діяльності?
- в) Чи враховувались при розподілі доручень міжособистісні відносини в класі?
- г) Чи є лідер класу офіційно обраним керівником?
- д) Які відносини офіційних лідерів з іншими учнями? Як це відображається на проведенні позакласної роботи?
- е) Яким був емоційний стан класу на момент проведення групового заходу і як це було враховано? Що було зроблено для зміни емоційного стану на краще?
- е) Чи сприяла позакласна робота формуванню згуртованості колективу і як це проявлялось?

---

² Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – М.: Просвещение: Учеб. лит., 1996. – 350 с.

4. Врахування індивідуальних особливостей учнів

- а) Які індивідуальні особливості учнів проявились найбільш яскраво та які з них виявились домінуючими?
- б) Які індивідуальні особливості учнів були враховані і як це здійснювалось?
- в) Якою мірою діяльність учня та виконувана ним роль сприяла формуванню його особистості?
- г) Які завдання слід визначити щодо подальшого формування особисті учня?

5. Психологічні особливості вихователя та його діяльності

- а) Які риси характеру вихователя сприяли проведенню виховної роботи, а які заважали?
- б) Які педагогічні здібності проявились при проведенні виховної роботи?
- в) Як проявлявся педагогічний такт вчителя? Чи були випадки нетактовної поведінки?
- г) Сприяв чи заважав психічний стан вихователя проведенню виховної роботи і чому?

Зразок оформлення психологічного аналізу виховного заходу

Дата спостереження _____ Клас _____
Форма позакласного виховного заходу _____
Тема _____ Вчитель _____

Аналіз спостережень

(короткий зміст спостережень згідно плану психологічного позакласного виховного заходу)

1. Формування мотивів і звичок
2. Врахування вікових особливостей учнів
3. Врахування психологічних особливостей колективу
4. Врахування індивідуальних особливостей учнів
5. Психологічні особливості вихователя та його діяльності

**ВИЯВЛЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ
ЗА «КАРТОЮ СПОСТЕРЕЖЕНЬ» Д. СТОТТА³**

В основі методики Д. Стотта, спрямованої на вивчення особливостей дезадаптації дитини до школи, лежить фіксація форм дезадаптованої поведінки за результатами тривалого спостереження за учнем (зауважимо, що "Карта спостережень" дає змогу конструктивно скористатися також досвідом інших учителів, які протягом тривалого часу спілкувалися з ним, спостерігаючи за його поведінкою в найрізноманітніших ситуаціях).

На думку Д. Стотта, спостерігачеві необхідно надати готові зразки, щоб уникнути довільності в спостереженні та способі реєстрації його результатів й одержати такі матеріали спостереження, які були би достатньо однозначні, зрозумілі і не мали ніяких готових висновків. Тому при складанні "Карти спостережень" дотримувалися таких вимог:

- виділення однозначних, відносно елементарних фрагментів поведінки дитини;
- групування цих фрагментів у певні синдроми, тобто їх класифікація;
- визначення взаємозв'язків між цими фрагментами.

"Карта спостережень" включає 198 фрагментів фіксованих форм поведінки, згрупованих у 16 синдромів. У реєстраційному бланку закреслюються цифри, що відповідають тим формам поведінки (фрагментам), які є найбільш характерними для даного учня. Центральна вертикальна лінія відділяє більш важкі порушення (справа) від менш важких (зліва). У бланку номери симптомів не завжди йдуть один за одним, їхнє розташування залежить від значущості того чи іншого симптому (фрагмента поведінки) для визначення синдрому. Наприклад, у синдромі Д симптоми 9 і 10 знаходяться зліва, а симптом 8 - справа від вертикальної лінії. Це означає, що симптом 8 вказує на більш серйозне порушення стосовно синдрому Д. При підрахунку симптом, який знаходиться зліва від вертикальної лінії, оцінюється одним балом, справа - двома. Підраховується сума балів по кожному синдрому і загальний "коефіцієнт дезадаптації" за сумою балів усіх синдромів.

Велике число закреслених фрагментів поведінки (порівняно з іншими дітьми) дає можливість зробити висновок про серйозні

---

³ Заброцький М.М., Павелків Р.В. Педагогічна психологія (Теоретичні концепції та практикум): Навчальний посібник. – Рівне, 2003. – С. 47-60.

порушення в розвитку особистості учня та в поведінці, а також визначити ті синдроми, які передусім вказують на ці порушення.

КАРТА СПОСТЕРЕЖЕНЬ																										
Ім'я, прізвище												Вік				Клас		Дата								
НЕПРИСТОСОВАНІСТЬ											ПОРУШЕННЯ															
НД	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16										
		Д	1	2	3	4	5	6	7	8	9	8	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
		З	1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13										
ТД	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16										
		ВД	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
		Т	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	11	12	13	14	15									
		А	1	2	3	4	5	6	8	9	10	11	7	12	13	14	15	16								
		Н	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	2													
		В						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10									
		ЕН		1	2	3	4	5	9	10	6	7	8	11	12											
		НС						2	3	4	1	5	6	7												
		С		1	2	3	4	5	6	7																
		СР						1	2	3																
		РВ		1	2	3	4	5	6	7																
Х	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14												
		Ф						1	2	3	4	5	3													

На початку опису кожного із симптомокомплексів дається їхнє аббревіатурне позначення (НД, Д, З тощо) та ключ, який у ході практичного використання доцільно не включати до тексту методики, а мати окремо, застосовуючи на етапі опрацювання даних.

Карта спостережень

I. НД - недовіра до нових людей, речей, ситуацій, будь-який успіх вимагає від дитини величезних зусиль. Від 1 до 11 - менш виражені симптоми; від 12 до 17 - симптоми явних порушень.

1. Розмовляє з учителем тільки тоді, коли перебуває з ним наодинці.
2. Плаче, коли йому роблять зауваження.
3. Ніколи не пропонує іншим допомоги, але охоче допомагає, якщо його про це попросять.
4. "Підлеглий" (погоджується на явно "програшні" ролі, наприклад, під час гри бігає за м'ячем, у той час як інші спокійно за цим спостерігають).
5. Занадто тривожний, щоби бути неслухняним.

6. Говорить неправду.
7. Любить, якщо до нього виявляють симпатію, але не просить цього.
8. Ніколи не приносить учителеві квітів або інших подарунків, хоча його товариші часто це роблять.
9. Ніколи не приносить і не показує вчителю знайдених речей, виконаних малюнків, зроблених моделей тощо, хоча його товариші часто це роблять.
10. Має лише одного хорошого товариша і, як правило, ігнорує інших хлопців та дівчат у класі.
11. Вітається з учителем тільки тоді, коли той зверне на нього увагу. При цьому має бажання бути поміченим.
12. Не підходить до вчителя за власною ініціативою.
13. Занадто сором'язливий, щоби попросити про щось (наприклад, про допомогу).
14. Легко стає "нервовим", плаче, червоніє, якщо йому задають запитання.
15. Легко усувається від активної участі в грі.
16. Говорить невиразно, буркоче, особливо тоді, коли з ним вітаються.

П. Д - депресія. У більш легкій формі (симптоми 1-6) час від часу спостерігаються різного роду перепади активності, зміна настрою. Наявність симптомів 7 та 8 свідчить про схильність до дратівливості та фізіологічного виснаження. Симптоми 9-20 вказують на більш гострі форми депресії. (Наявність показників синдрому Д, як правило, супроводжуються наявністю показників синдромів ТД і ВД (див. IV і V), особливо коли йдеться про виражені форми депресії. Імовірно, що вони дійсно репрезентують елементи депресивного виснаження).

1. Під час відповіді на уроці іноді старанний, іноді байдужий.
2. Залежно від свого самопочуття або просить допомогти у виконанні шкільних завдань, або ж ні.
3. Веде себе дуже по-різному. Старанність у навчальній роботі змінюється майже щодня.
4. В іграх іноді активний, іноді ні.
5. У вільний час іноді виявляє повну відсутність інтересу до будь-чого.
6. Виконуючи ручну роботу, іноді дуже старанний, іноді ні.
7. Нетерплячий, втрачає інтерес до роботи у процесі її виконання.
8. Роздратований, схильний "казитися".
9. Може працювати на самоті, однак швидко стомлюється.

10. Для ручної роботи не вистачає фізичних сил.
11. Млявий, безініціативний (у класі).
12. Апатичний, пасивний, неуважний.
13. Часто спостерігаються раптові та різкі спади енергії.
14. Рухи сповільнені.
15. Занадто апатичний, щоб через щось засмучуватися (і, як наслідок, ні до кого не звертається за допомогою).
16. Погляд "тупий" та байдужий.
17. Завжди ледачий і апатичний в іграх.
18. Часто мріє наяву.
19. Говорить невизначно, бурмоче.
20. Викликає жалість (пригнічений, нещасний), рідко сміється.

III. 3 - заглиблення в себе. Уникнення контактів із людьми, самоусунення. Захисні установки стосовно будь-яких контактів із людьми, неприйняття виявленої до нього любові.

1. Ніколи ні з ким не вітається.
2. Не реагує на вітання.
3. Не виявляє дружелюбності і доброзичливості до інших людей.
4. Уникає розмов ("замкнений у собі").
5. Мріє та займається чимось іншим замість шкільних занять (живе в іншому світі).
6. Зовсім не виявляє інтересу до ручної праці.
7. Не виявляє інтересу до колективних ігор.
8. Уникає інших людей.
9. Тримається на відстані від дорослих, навіть тоді, коли кимсь ображений або в чомусь підозрюється.
10. Повністю ізолює себе від інших дітей (до нього неможливо наблизитися).
11. Справляє таке враження, ніби зовсім не помічає інших людей,
12. У розмові стурбований, часто збивається з теми розмови.
13. Веде себе як "насторожене звірятко".

IV. ТД - тривожність у ставленні до дорослих. Занепокоєння і невпевненість у тому, чи цікавляться вони ним, чи люблять його. Симптоми 1-6 - намагається переконатися в тому, що дорослі його "приймають" та люблять. Симптоми 7-10 - прагне привернути до себе увагу і в гіпертрофованих формах домагається любові дорослих. Симптоми 11-16 - виявляє велику стурбованість з приводу того, "приймають" його дорослі чи ні.

1. Дуже охоче виконує свої обов'язки.
2. Виявляє надмірне бажання вітатися з учителем.
3. Занадто говіркий (набридає своєю балакучістю).

4. Дуже охоче приносить квіти та інші подарунки вчителю.
5. Дуже часто приносить і показує вчителю знайдені ним предмети, виконані малюнки, зроблені моделі тощо.
6. Надміру дружелюбний у ставленні до вчителя.
7. Перебільшено й багато розповідає вчителю про свої заняття вдома.
8. "Підлизується", намагається сподобатися вчителю.
9. Завжди знаходить причину, щоби привернути увагу вчителя до себе.
10. Постійно потребує допомоги і контролю з боку вчителя.
11. Домагається симпатії вчителя. Приходить до нього з різноманітними дріб'язковими проблемами та скаргами на однокласників.
12. Прагне "монополізувати" учителя (змушує займатися винятково його власною особою).
13. Розповідає фантастичні, вигадані історії.
14. Прагне зацікавити дорослих своєю особою, однак не докладає зі свого боку жодних зусиль для цього.
15. Надмірно стурбований тим, щоби зацікавити собою дорослих та домогтися їхніх симпатій.
16. Цілком "усувається", якщо його зусилля не призвели до успіху.

V. ВД - ворожість у ставленні до дорослих. Симптоми 1-4 - виявляє різноманітні форми неприйняття дорослих, що може бути початком ворожості або депресії. Симптоми 5-9 - ставиться до дорослих то вороже, то намагається домогтися їхнього доброго ставлення до себе. Симптоми 10-17 – відкрита ворожість, яка виявляється в асоціальному поведінці. Симптоми 18-24 - повна, некерована, усталена ворожість.

1. Мінливий у своїх настроях.
2. Винятково нетерплячий, окрім тих випадків, коли перебуває у "гарному" настрої.
3. Виявляє наполегливість та впертість у ручній праці.
4. Часто буває в поганому гуморі.
5. При відповідному настрої пропонує свою допомогу або послуги.
6. Коли про щось просить учителя, то буває іноді дуже сердечним, а іноді - байдужим.
7. Іноді намагається, а іноді уникає вітатися з учителем.
8. У відповідь на вітання може виявити злість або підозрілість.
9. Буває дружелюбним, буває – "у поганому гуморі".
10. Дуже мінливий у своїй поведінці. Іноді здається, що він зумисне погано виконує роботу.

11. Псує особисту та суспільну власність (у будинках, громадському транспорті тощо).
12. Вульгарна мова, розповіді, малюнки.
13. Неприємний, особливо коли захищається від звинувачень на свою адресу.
14. "Буркоче під ніс", якщо чимось невдоволений.
15. Негативно ставиться до зауважень.
16. Часом говорить неправду без усяких на те причин.
17. Декілька разів був помічений у крадіжці грошей, солодоців, цінних предметів тощо.
18. Завжди на щось претендує і вважає, що був несправедливо покараний.
19. "Дикий" погляд. Дивиться "спідлоба".
20. Дуже неслухняний, не дотримується дисциплінарних вимог.
21. Агресивний (кричить, загрожує, вживає силу).
22. Часто дружить із так званими "підозрілими типами".
23. Часто краде гроші, солодоці, цінні предмети.
24. Поводиться непристойно.

VI. Т - тривога у ставленні до дітей. Стурбований з приводу того, чи приймають його інші учні. Часом ця стурбованість набуває форми відкритої ворожості. Усі симптоми однаково важливі.

1. "Грає героя", особливо коли йому роблять зауваження.
2. Не може втриматися, щоби не "грати" перед навколишніми.
3. Схильний "прикидатися дурником".
4. Занадто сміливий (ризикую без потреби).
5. Турбується про те, щоби завжди бути в згоді з більшістю. Нав'язується іншим; ним легко управляти.
6. Любить бути в центрі уваги.
7. Грає винятково (або майже винятково) зі старшими за себе дітьми.
8. Намагається обійняти відповідальну посаду, але побоюється, що не справиться з нею.
9. Вихваляється перед іншими дітьми.
10. Корчить із себе блазня.
11. Гамірливо поводить, коли вчителя немає в класі.
12. З викликом одягається.
13. З великим задоволенням псує суспільне майно.
14. Безглузді витівки у групі ровесників.
15. Наслідую хуліганську поведінку інших.

VII. А — недостатня сформованість соціальної нормативності (**асоціальність**). Невпевненість у схваленні дорослих, яка виражається в

різноманітних формах негативізму. Симптоми 1-5 - відсутність прагнення сподобатися дорослим. Байдужість і відсутність зацікавленості в добрих взаєминах з ними. Симптоми 5-9 у старших дітей можуть вказувати на певний ступінь незалежності. Симптоми 10-16 — відсутність моральної вимогливості "у дрібницях". 16 - вважає, що дорослі недружелюбні, втручаються, не маючи на це права.

1. Не зацікавлений у навчанні.
2. Працює в школі лише тоді, коли над ним "стоять" або коли його змушують працювати.
3. Працює поза школою лише тоді, коли його контролюють або змушують працювати.
4. Не сором'язливий, але виявляє байдужість при відповіді на питання вчителя.
  1. Не сором'язливий, однак ніколи не просить допомоги.
  5. Ніколи сам не береться ні за яку роботу.
  6. Не зацікавлений у схваленні або в несхваленні дорослих.
  7. Зводить до мінімуму контакти з учителями, хоча нормально спілкується з іншими людьми.
  8. Уникає вчителів, однак розмовляє з іншими людьми.
  9. Списує домашні завдання.
  10. Бере чужі книжки без дозволу.
  11. Егоїстичний, любить інтриги, псує іншим дітям ігри.
  12. В іграх виявляє хитрість і непорядність.
  13. "Нечесний гравець" (грає лише для власної вигоди, обманює в іграх).
  14. Не може дивитися прямо в очі іншому.
  15. Потайливий і недовірливий.

VIII. Н - невгамовність. Невгамовність, нетерплячість, нездатність до роботи, яка вимагає посидючості, концентрації уваги та розмірковувань. Схильність до короткочасних і легких зусиль. Уникнення тривалих зусиль.

1. Дуже неохайний.
2. Відмовляється від контактів з іншими дітьми у дуже неприємній для них формі.
3. Легко сприймає невдачі в ручній праці.
4. В іграх зовсім не володіє собою.
5. Не пунктуальний, безвідповідальний, нестаранний. Часто забуває або губить олівці, книжки та інші предмети.
6. Неврівноважений, безвідповідальний у ручній праці.
7. Нестаранний у шкільних заняттях.
8. Занадто тривожний, щоб працювати на самоті.

9. У класі не може бути уважним або тривалий час на чомусь зосереджуватися.

10. Не знає, куди себе подіти. Ні на чому не може зупинитися хоча б на відносно тривалий проміжок часу.

11. Занадто стривожений, щоб пам'ятати зауваження або вказівки дорослих.

ІХ. В - ворожість до дітей. Від ревнивого суперництва до відкритої ворожості.

1. Заважає іншим в іграх, підсміюється над ними, любить залякувати.

2. Буває дуже недобррозичливим до тих дітей, які не входять до вузького кола його спілкування.

3. Набридає іншим дітям, чіпляється до них.

4. Свариться, кривдить інших дітей.

5. Намагається своїми зауваженнями створити певні труднощі для інших дітей.

6. Ховає або знищує предмети, які належать іншим дітям.

7. Має переважно погані стосунки з іншими дітьми.

8. Чіпляється до слабших за себе дітей.

9. Інші діти його не люблять або взагалі погано до нього ставляться ("не терплять" його).

10. У бійках веде себе не належним чином (кусається, дряпається тощо).

Х. ЕН — емоційна напруга. Симптоми 1-5 свідчать про емоційну незрілість, 6-7 – про серйозні страхи, 8-10 – про непунктуальність.

1. Грається занадто дитячими для його віку іграшками.

2. Любить ігри, однак швидко втрачає інтерес до них.

3. Має надто інфантильне мовлення.

4. Занадто незрілий, щоб прислухатися до вказівок (розпоряджень) та виконувати їх.

5. Грає винятково (або переважно) з молодшими за себе дітьми.

6. Занадто тривожний, щоби зважитися на що-небудь.

7. Інші діти чіпляються до нього, насміхаються над ним.

8. Його часто підозрюють у тому, що він прогулює уроки, хоча насправді це було лише раз чи два.

9. Часто спізнюється.

10. Втікає з окремих уроків.

11. Неорганізований, незібраний, розхлябаний.

12. Веде себе в групі (класі) як стороння особа, знехтувана іншими.

XI. НС - невротичні симптоми. Гострота їх може залежати від віку дитини, також вони можуть бути наслідком порушень, які виникли раніше.

1. Заїкається, "спотикається" у словах. З нього "важко витягнути" слово.
2. Говорить безладно.
3. Часто кліпає.
4. Безцільно рухає руками. Різноманітні неконтрольовані рухи.
5. Гризе нігті.
6. Ходить підстрибуючи.
7. Смокче палець (для тих, хто старший 10 років).

XII. С - несприятливі умови середовища

1. Часто відсутній у школі.
2. Не буває у школі по декілька днів.
3. Батьки свідомо обманюють, щоби виправдати відсутність дитини в школі.
4. Змушений залишатися вдома, щоби допомагати батькам.
5. Неохайний, брудний, нечепура.
6. Виглядає так, ніби дуже погано харчується.
7. Дуже некрасивий порівняно з іншими дітьми.

XIII. СР - сексуальний розвиток

1. Дуже ранній розвиток, чутливість до протилежної статі.
2. Затримки у статевому розвитку.
3. Виявляє збочені нахили.

XIV. РВ — розумова відсталість

1. Сильно відстає в навчанні.
2. "Тупий" для свого віку.
3. Зовсім не вмє читати.
4. Величезні прогалини в знаннях з елементарної математики.
5. Зовсім не розуміє математики.
6. Інші діти ставляться до нього як до дурника.
7. Просто дурний.

XV. Х - хвороби та органічні порушення

1. Неправильне дихання.
2. Часті застуди.
3. Часті кровотечі з носа.
4. Дихає ротом.
5. Схильність до захворювань вух.
6. Схильність до захворювань шкіри.
7. Скаржитья на частий біль в шлунку та нудоту.
8. Частий головний біль.

9. Схильність надмірно бліднути або червоніти.
10. Хворобливі, почервонілі повіки.
11. Дуже холодні руки.
12. Косоокість.
13. Погана координація рухів.
14. Неприродні пози тіла.

XVI. Ф - фізичні дефекти

1. Поганий зір.
2. Слабкий слух.
3. Занадто малий зріст.
4. Надмірна повнота.
5. Інші ненормальні особливості статури.

Як уже зазначалося, заповнювати "Карту спостережень" можуть різні люди, які добре знають учня, однак інтерпретація отриманих даних та постановка діагнозу шкільної дезадаптації потребує спеціальної психологічної підготовки, тому вона має здійснюватися психологом.

Кількаразове заповнення "Карту спостережень", яке фіксує різні етапи роботи з тим або іншим учнем, може дати об'єктивні показники ефективності проведеної виховної або психокорекційної роботи.

ДОДАТОК 4

СТРУКТУРА ЗВІТУ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Основні складові звіту:

- база і терміни проходження навчальної практики;
- відомості про виконання завдань навчальної психологічної практики;
- зазначити вміння і навички набуті та вдосконалені у процесі виконання завдань практики;
- висловити враження про проходження практики та сформулювати пропозиції щодо організації навчальної психологічної практики.

**ЗРАЗОК
ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ
ЗВІТНИХ МАТЕРІАЛІВ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ**

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет
Кафедра загальної психології та психодіагностики
Кафедра вікової і педагогічної психології

Звітні матеріали навчальної практики

Підготувала здобувачка 3 курсу
ОС «бакалавр» за ОПП «Психологія
(«Практична психологія»)
зі спеціальності 053 Психологія групи _____
денної (заочної) форми навчання

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

База практики: _____
Термін практики: _____
Методист практики: _____

Рівне 20__